

Väestön vanheneminen sekä sen taloudelliset ja sosiaaliset seuraukset

Kirjoittanut *Reino Lento*.

Syksyllä 1934 kanslianeuvos *Gunnar Modeen* piti Kansantaloudellisessa Yhdistyksessä suurta huomiota herättäneen esitelmän aiheesta »Suomen väkiluvun tuleva kehitys ja sen taloudelliset seuraukset».¹ Siinä hän mm. esitti kiintoisia näkökohtia niistä seurauksista, joita väestömme ikärakenteen muuttumisella vastaisuudessa tulisi olemaan. Tämä puoli asiasta jäi kuitenkin pakostakin varjoon esitelmän runsaan väestötilastollisen aineiston rinnalla. Ja samoin on käynyt niissä kahdessa muussakin väestömme tulevaa kehitystä koskevassa tutkimuksessa, jotka maassamme sittemmin on suoritettu, niin hyvin siinä, minkä kanslianeuvos *Modeen* v. 1939 julkaisi yhdessä maisteri *Gunnar Fougstedtin* kanssa,² kuin äskettäin valmistuneessa maisteri *Jorma Hyppölän*, yliaktuaari *Aarre Tunkelon* ja professori *Leo Törnqvistin* yhteisessä tutkimuksessa.³

Seuraavan esityksen tarkoituksena on kiinnittää huomio ensi sijassa niihin seurauksiin, joita väestömme ikärakenteessa tapahtuvat muutokset aiheuttavat taloudellisen ja sosiaalisen elämän eri aloilla. Eräät näistä seurauksista ovat jo selvästi havaittavissa, kun taas toiset tulevat ilmenemään vasta myöhemmin. Viimeksi mainittuja ei voida jättää tämän tarkastelun ulkopuolelle, päinvastoin ne ansaitsevat erikoista huomiota. Tulevien tapahtumien ennustaminen on kyllä aina uskallettu ja epäkiitollinen tehtävä,

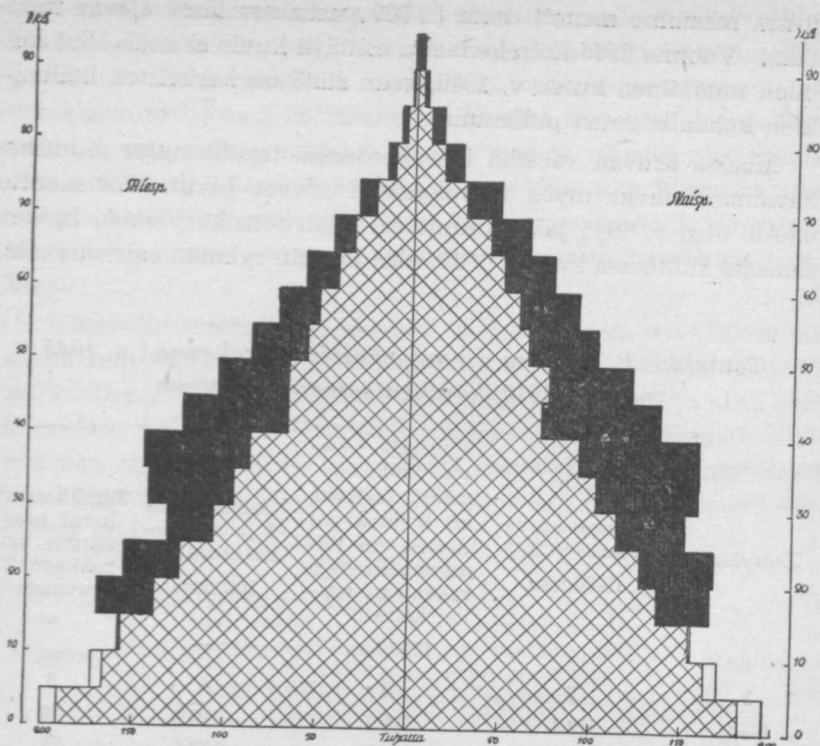
mutta silti on syytä sitä yrittää. Vastaisen kansantalous- ym. poliittikkamme kannalta olisi näet toivottavaa, että tulevien vuosien kehitys voitaisiin edes pääpiirteissään kaavalla jo ennakoita niin varhaisessa vaiheessa kuin mahdollista. Sitä paitsi tähänastinenkin kehitys käy täysin selväksi ja ymmärrettäväksi vasta tulevaisuuden näkökulmassa. Mitä nimenomaan vastaiseen väestönkehitykseen tulee, sen arvioimiseen ovat edellytykset melko hyvät. On huomattava, että vuoteen 1945 mennessä olivat jo syntyneet kaikki ne henkilöt, jotka vuonna 1975 ovat 30-vuotiaita tai sitä vanhempia. Kun kuolleisuudessa ei normaalaisina aikoina tapahdu äkillisiä muutoksia, voidaan sängen suurella todennäköisyydellä arvioida, paljonko kukin ikäluokka vuosien mittaan kutistuu ja suuriko esim. 50 tai 65 vuotta täyttäneiden kokonaismäärä tulee olemaan eri ajankohtina. Syntyvyyden vastaista kehitystä sen sijaan on vaikeampi laskea etukäteen, sillä se on herkempi vaihteluille kuin kuolleisuus. Erikoisesti tästä syystä väestön tulevaa kehitystä koskevat ennakkolaskelmat käyvätkin sitä epäluotettavammiksi, mitä kaukaisemman ajankohdan väestöstä on kysymys.

Väestömme »vanheneminen».

Ikärakenteen muuttuminen vuosien 1910 ja 1945 välisenä aikana käy selville kuvioista 1, joka osoittaa miten maassa asuva väestömme sanottuina vuosina jakaantui eri viisivuotisikäryhmien kesken. Kuvion mustatut kohdat ilmentävät vuoden 1945 väestön enemmyyden, viivaamattomat kohdat taas sen vähemmyden vuoden 1910 vastaaviin ikäryhmiin verrattuna.

Vaikka maassa asuva väestömme lisääntyikin ko. aikana yli 850 000 hengellä, oli kymmentä vuotta nuorempien lasten luku silti v. 1945 pienempi kuin 35 vuotta aikaisemmin. 10—14-vuotiaitten määrä oli suunnilleen muuttumaton, kun taas sitä vanhempien ikäryhmien vahvuus oli sanottuna aikana kasvanut huomattavasti.

Vuonna 1910 oli viittä vuotta nuorempien lasten ryhmä henkilöluvultaan suurin. Kukin seuraava ikäryhmä oli aina pienempi kuin sitä lähinnä nuorempi ikäryhmä, niin että niitä esittävä kuvio saa tasakylkisen kolmion muodon. Poikkeuksen säännöstä

Kuvio 1. Maassa asuvan väestön ikärakenteen muuttuminen vuosien 1910 ja 1945 välisenä aikana.

Mustat kohdat osoittavat vuoden 1945 väestön enemyyden, viivattomat kohdat sen vähemmyyden vuoden 1910 vastaaviin viisivuotiskäryhmiin verrattuna.

muodostivat kuitenkin 40—45-vuotiaat, joiden kohdalla kuviassa on kuroutuma — muisto 1860-luvun suurista nälkävuosista.

Myöskin v. 1945 oli viittä vuotta nuorempien ryhmä muita suurempi. Mutta toisella tilalla ei nyt ollutkaan sitä lähinnä vanhempi ikäryhmä, vaan miesten osalta oli toiseksi suurimpana 15—19-vuotiaitten, naisten osalta 20—24-vuotiaitten ikäryhmä. Naisten puolella olivat hyvin vahvasti edustettuina muutkin 15 ja 40 vuoden välillä olevat ikäryhmät, kun taas miesten vastaavissa ikäryhmissä on havaittavissa äsken käytyjen sotien jäljet, sotien,

joissa maamme menetti noin 80 000 parhaassa iässä olevaa miestä. Vuonna 1945 ikärakennetta esittävä kuvio ei enää ollut kolmion muotoinen kuten v. 1910, vaan siinä on keskeisten ikäluokkien kohdalla suuri pullistuma.

Maassa asuvan väestön ikärakenteessa tapahtunutta muutosta havainnollistavat myös taulukossa 1 olevat luvut. Jos sanottu väestö olisi v. 1945 jakaantunut eri viisivuotiskäryhmien kesken samassa suhteessa kuin v. 1910, olisi kunkin ryhmän vahvuus ollut

Taulukko 1. Maassa asuvan väestön ikärakenne⁴ v. 1945 vuoden 1910 ikärakenteeseen verrattuna

Ikäryhmä	Maassa asuva väestö v.1945 1000:issa	V:n 1945 väestön kokonaismäärä jaettuna eri ikäluokkien kesken v:n 1910 »normaalin» ikärakenteen mukaisesti 1000:issa	Sarakkeiden 2 ja 3 lukujen erotukset 1000:issa	Sarakkeen 2 luvut prosenttina sarakkeen 3 luvuista
		1	2	3
0—4	373.4	509.7	— 136.3	73
5—9	329.5	442.1	— 112.6	75
10—14	313.5	402.2	— 88.7	78
15—19	335.1	355.5	— 20.4	94
20—24	323.3	324.5	— 1.2	100
25—29	283.4	284.1	— 0.7	100
30—34	301.3	255.6	+ 45.7	118
35—39	304.0	232.5	+ 71.5	131
40—44	261.8	178.5	+ 83.3	147
45—49	226.8	180.4	+ 46.4	126
50—54	189.5	155.7	+ 33.8	122
55—59	164.6	141.7	+ 22.9	116
60—64	136.1	117.0	+ 19.1	116
65—69	107.4	96.1	+ 11.3	112
70—74	77.4	63.4	+ 14.0	122
75—79	41.3	35.3	+ 6.0	117
80 ja yli	29.8	23.9	+ 5.9	125
Yhtensä	3 798.2	3 798.2	—	100

taulukon kolmannessa sarakkeessa mainitun suuruinen. Kun tämän sarakkeen luvut vähennetään sarakkeessa 2 olevista vuoden 1945 todellisista luvuista, saadaan sarakkeessa 4 olevat luvut. Lopuksi on vielä sarakkeessa 5 osoitettu, montako prosenttia toisen sarakkeen luvut ovat kolmannen sarakkeen luvuista. Taulukosta voidaan mm. todeta, että jos maassa asuvan väestön ikärakenne olisi v. 1945 ollut samantapainen kuin v. 1910, niin 30 vuotta nuorempia henkilöitä olisi ollut noin 360 000 enemmän ja 30 vuotta täyttäneitä saman verran vähemmän kuin mitä todella oli asian laita.

Pääasiallisimpina syinä väestön vanhenemiseen ovat olleet toisaalta syntyneisyyden aleneminen, toisaalta ihmisiän piteneminen, so. kuolleisuuden aleneminen nimenomaan keskisissä ja niitä vanhemmissa ikäluokissa. Lasten ja nuorten kuolleisuuden aleneminen sen sijaan on jossakin määrin korvannut syntyneisyydessä tapahtunutta laskua. Vuosien 1891—1940 kehitystä kuvaavat seuraavat lukusarjat.⁵

Vuosina	Elävänä syntyneitä maassa asuvan väestön keskiikäluvun 1000 henkeä kohden	Kuolleita	Vuotta nuorempana kuolleita 1000 elävänä syntyneitä kohden	Keski-ikä *	
				mp.	np.
1891—1900	32.6	19.9	141.7	42.9	45.6
1901—1910	32.4	18.1	123.8	45.3	48.1
1911—1920	27.0	19.0	111.8	43.4	49.1
1921—1930	23.6	14.9	91.9	50.7	55.1
1931—1940	19.7	14.0	72.0	54.5	59.6

Syntyneisyys on sanottuina vuosikymmeninä jatkuvasti alentunut, samoin kuolleisuus lukuun ottamatta ajanjaksoa 1911—1920, jolloin sota-aika lisäsi kuolemantapausten lukua. Vuoden 1918 kansalaissota aiheutti laskun miespuolisen väestön keskimääräisessä iässä, mutta muuten keski-ikä on noussut sekä miesten että naisten osalta.

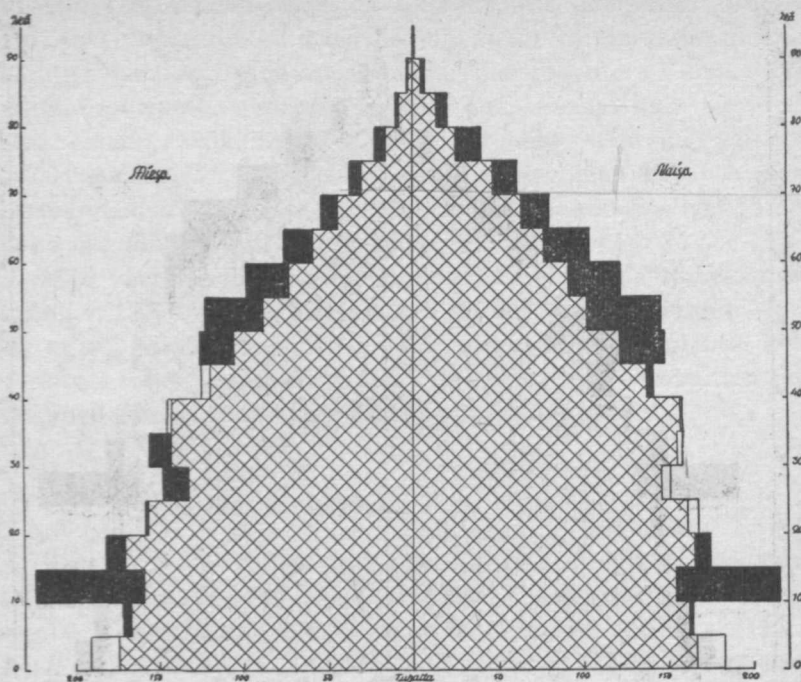
* Keski-ikäällä tarkoitetaan tässä vastasyntyneiden jäljellä olevaa keskimääräistä elinaikaa.

1940-luvulla syntyneisyys nousi, niin että elävänä syntyneiden luku maassa asuvan väestön 1000 henkeä kohden oli vuosina 1941—1945 keskimäärin 21.5 vuodessa. Vuosina 1946—1948 vastaava luku oli yli 27, mutta v. 1949 jo alhaisempi, 25.8, ja vuoden 1950 luku oli vieläkin pienempi: 24.1 ‰.

Entä minkälainen väestönkehityksemme tulee olemaan vastaisuudessa? Etsiessään vastausta tähän kysymykseen ovat Hypölä, Tunkelo ja Törnqvist edellä mainitussa tutkimuksessaan laskeneet maamme väestön kasvun vuoteen 2000 asti kaikkiaan viiden eri vaihtoehdon mukaisesti. Oheiseen taulukkoon 2 on otettu eräitä tärkeimpiä ikäryhmiä koskevat luvut silmällä pitäen neljättä vaihtoehtoa, jonka mukaista kehitystä tutkijat itse pitivät todennäköisimpänä.⁶ Vertailun vuoksi on otettu mukaan myös todelliset luvut vuosilta 1900, 1915, 1930 ja 1945.

Taulukko 2. Maassa asuvan väestön ikäryhmitys vv. 1900—1945 ja sen todennäköinen kehitys vuoteen 2000 mennessä.

Vuonna	0—14 v.	15—29 v.	30—49 v.	50—64 v.	65 v. ja yli	Yhteensä	0—14 v.	15—29 v.	30—49 v.	50—64 v.	65 v.	Yhteensä
	1000:issa						%					
1900	930.9	678.6	601.0	303.7	141.7	2655.9	35.1	25.6	22.6	11.4	5.3	100.0
1915	1089.8	791.5	697.2	337.4	180.4	3096.3	35.2	25.6	22.5	10.9	5.8	100.0
1930	1018.3	986.3	848.4	392.5	217.2	3462.7	29.4	28.5	24.5	11.3	6.3	100.0
1945	1016.4	941.8	1093.9	490.2	255.9	3798.2	26.8	24.8	28.8	12.9	6.7	100.0
1950	1142.9	951.1	1115.1	537.4	281.3	4027.8	28.4	23.6	27.7	13.3	7.0	100.0
1955	1146.7	942.0	1143.4	594.7	308.3	4135.1	27.7	22.8	27.6	14.4	7.5	100.0
1960	1115.6	964.2	1145.0	669.4	335.7	4229.9	26.4	22.8	27.1	15.8	7.9	100.0
1965	1012.4	1087.6	1133.2	710.0	373.3	4316.5	23.5	25.2	26.3	16.4	8.6	100.0
1970	1030.2	1093.4	1155.7	708.5	418.4	4406.2	23.4	24.8	26.2	16.1	9.5	100.0
1975	1067.3	1065.3	1182.9	711.6	474.3	4501.4	23.7	23.7	26.3	15.8	10.5	100.0
1980	1105.9	970.3	1279.8	725.6	510.0	4591.6	24.1	21.1	27.9	15.8	11.1	100.0
1985	1126.6	990.6	1299.3	734.0	519.5	4670.0	24.1	21.2	27.9	15.7	11.1	100.0
1990	1125.1	1028.6	1306.5	731.6	543.3	4735.1	23.8	21.7	27.6	15.4	11.5	100.0
1995	1117.4	1068.4	1288.1	757.7	563.3	4794.9	23.3	22.3	26.9	15.8	11.7	100.0
2000	1121.2	1091.1	1220.6	863.8	566.3	4863.0	23.1	22.4	25.1	17.8	11.6	100.0

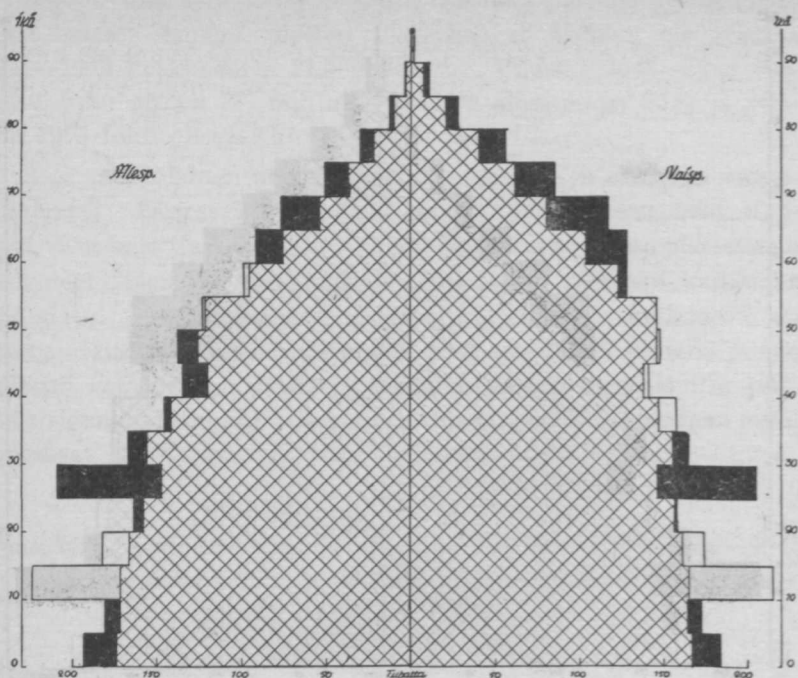

Kuvio 2. Maassa asuvan väestön ikärakenteen kehitys vuosien 1945 ja 1960 välisenä aikana (Hyppölän, Tunkelon ja Törnqvistin ennakkolaskelmien mukaan).

Mustat kohdat osoittavat vuoden 1960 väestön enemyyden, viivaamattomat kohdat sen vähemmyyden vuoden 1945 vastaaviin viisivuotiskäryhmiin verrattuna.

Taulukon lukuja on pyritty havainnollistamaan kuvioilla 2 ja 3. Mustat kohdat kuviossa 2 osoittavat vuoden 1960 väestön enemyyden, viivaamattomat kohdat sen vähemmyyden vuoden 1945 vastaaviin ikäryhmiin verrattuna. Kuvioista 3 taas käyvät ilmi vastaavat muutokset vuosien 1960 ja 1975 välisenä aikana.

Kuviot samoin kuin taulukkokin osoittavat, että vanhimmat ikäluokat tulevat saamaan vahvistukseksensa kerrostuman toisensa jälkeen, ikään kuin lunta kertyisi kansamme hartioille. Väestömme ikärakennetta esittävä kuvio tulee siten yhä enemmän poikkeamaan siitä tasakylkisen kolmion muodosta, mikä sillä oli

Kuovio 3. Maassa asuvan väestön ikärakenteen kehitys vuosien 1960 ja 1975 välisenä aikana (Hyppölän, Tunkelon ja Törnqvistin ennakkolaskelmien mukaan).

Mustatut kohdat osoittavat vuoden 1975 väestön enemmyyden, viivaamattomat kohdat sen vähemmyyden vuoden 1960 väestön vastaaviin viisivuotiskäryhmiin verrattuna.

vielä vuonna 1910. Naisten osalta vanhenemisprosessi on nopeampi kuin miesten, sillä miesten puolella tuntuvat jatkuvasti sotien aiheuttamat tappiot. Tärkeää osaa tulevat näyttelämään vuosina 1946—1950 syntyneet suuret vuosiluokat, jotka siirtyesään ikäasteikossa ylöspäin antavat tuntuvaan voimanlisän ensinnä nuorimmille, sitten keski-ikäisille ja lopuksi vanhimmille ikäryhmille. Vuosisadan päättyessä ne kuitenkin ovat ehtineet vasta 50 vuoden ikään.

Näiden suurten vuosiluokkien ansiosta 15 vuotta nuorempien lasten luku, joka vuosien 1910 ja 1945 välisenä aikana laski tun-

tuvasti, kohosi jälleen vuoden 1950 loppuun mennessä. Vuonna 1955 se kuitenkin jo ehtii tasolle, jota se ko. tutkimuksen mukaan ei sitten ainakaan tällä vuosisadalla enää saavuta. Vuonna 1975 viittätoista vuotta nuorempien luku on pienempi kuin 60 vuotta aikaisemmin, vaikka koko väestö on tällä välin kasvanut yli 1 400 000 hengellä. Myöskin heidän suhteellinen lukunsa alkaa laskea vuoden 1950 jälkeen. Vuonna 1915 he muodostivat 35.2 % koko väestöstä, mutta v. 1975 vastaava luku on noin 24 %.

Mitä vanhimpiin ikäluokkiin tulee, 65 vuotta täyttäneiden luku on v. 1975 todennäköisesti lähes 300 000 henkeä suurempi kuin 60 vuotta aikaisemmin, ja heidän suhteellinen osuutensa koko väestöstä miltei kaksinkertainen. Myöskin 50—64-vuotiaitten suhteellinen osuus osoittaa yleensä nousevaa suuntaa.

Väestön vanhenemisen seuraukset.

Väestön ikärakenteen muuttumista ja sen vaikutuksia selviteltäessä voidaan kysymystä tarkastella kahdesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin voidaan seurata kehitystä kunkin ikäryhmän tai vuosiluokan osalta erikseen, esim. sitä silmällä pitäen, että jo ennakolta oltaisiin selvillä siitä, paljonko lapsia tulee kunakin ajankohtana olemaan kouluiässä, paljonko nuoria miehiä asevelvollisuusikässä tai vanhuksia eläkeikässä. Tämä puoli asiasta jää kuitenkin syrjään seuraavasta esityksestä, jonka tarkoituksena on selvittää kysymystä toisesta näkökulmasta, nim. vertaamalla eri ikäryhmiä toisiinsa sekä kokonaisväestöön. Niiden keskinäisen suhteen muuttumisella voi näet olla laajakantoiset seuraukset yhteiskuntalämän eri aloilla.

Kulutusta ja tuotantoa. Se seikka, että 15 vuotta nuorempien lasten luku maassamme tulee vuoden 1955 jälkeisenä aikana sekä absoluuttisesti että suhteellisesti alenemaan, 65 vuotta täyttäneiden henkilöiden luku taas nousemaan, ei voi olla vaikuttamatta hyödykkeitten kysyntään ja sitä tietä niiden tuotantoonkin. Väestön vanheneminen ei lupaa erikoisemmin valoisaa tulevaisuutta niille tuotannonaloille, jotka huolehtivat lasten tarpeista kuten

esim. lastenvaatteiden, leikkikalujen ja oppikirjojen tuotanto. Sen sijaan lääkkeiden ja lääkärinavun, sairaanhoidon yms. tarve tulee jatkuvasti lisääntymään. Muutokset hyödykkeiden kysynnässä tapahtuvat kuitenkin siksi hitaasti, että tuotannolla on kylliksi aikaa sopeutua niihin.

Mutta tuotanto, lähinnä kotimarkkinoita palveleva osa siitä, voi joutua kärsimään väestön vanhenemisesta toisella tavalla: koneiden ja laitteiden vanhenemisen muodossa. Vanhenevan väestön maassa on uusien koneiden ja laitteiden tarve pienempi kuin niissä maissa, joissa väestötilanne on edullisempi. Syntyneisyyden alentuessa voidaan varsinkin sellaista tuotantoa, jonka tarkoituksena on tyydyttää lasten tarpeita, jatkaa vanhanmallisilla koneilla, joista näissä olosuhteissa koetetaan ottaa irti kaikki mahdollinen hyöty. Vanhukset taas eivät sanottavasti kiinnitä huomiota valmistaiden muodikkeuteen, joten erityisempää tarvetta vanhanmallisten koneiden uusimiseen ei tältäköön kannalta ole olemassa.

Koneellisten laitteiden vanheneminen edistyy siten kahta tietä kuten väestönkin vanheneminen: toisaalta siihen vaikuttaa käyttäjän piteneminen, mikä vastaa kuolleisuuden alenemista, toisaalta riittämätön investointi, jolla on vastineensa syntyneisyyden alenemisessa.

Kun tuotantokoneisto siten jää jälkeen teknillisestä kehityksestä, niin tuotannon tulos kutakin työntekijää kohden tulee olemaan alhaisempi kuin sellaisissa maissa, joissa uudet keksinnöt ja parannukset voidaan heti ottaa käytäntöön. Tämä seikka puolestaan on omiaan jarruttamaan väestön elintason nousua. Mainittakoon, että Ranskan tuotantokyvyn heikko kehittyminen vuosisadan vaihteen jälkeen on luettu lähinnä maan väestön vanhenemisestä johtuneeksi.⁷

Asuntokysymys. Eräs tuotannon ala, joka ansaitsee osakseen erikoista huomiota, on asuntojen tuotanto. Sen vastaiseen kehitykseen tulee väestön vanhenemisellä olemaan suuri merkitys lähinnä asuntojen kysynnässä tapahtuvien muutosten kannalta.

Jos pidämme asuntoina kaikkia niitä huoneita tai huoneistoja, joissa on oma keittiönsä tai muu keittomahdollisuutensa, voimme

karkeasti laskien sanoa, että kullakin perheellä samoin kuin leskellä ja eronneellakin on oma asuntonsa, kun taas naimattomat henkilöt tavallisesti elävät vain alivuokralaisina tai asukkeina muiden luona. On tietysti olemassa runsaasti poikkeuksia niin puoleen kuin toiseenkin, mutta suurin piirtein ne kumonnevät toisensa. Näillä perusteilla voidaan väittää, että jokainen naimattomien henkilöiden keskeinen avioliitto samoin kuin jokainen avioerokin lisää asuntojen tarvetta. Toisaalta taas jokainen lesken tai eronneen avioliitto toisen lesken tai eronneen kanssa, samoin kuin lesken tai eronneen kuolemakin, vapauttaa yhden asunnon.

Sekä solmittujen avioliittojen että avioerojen luku on ollut viime vuosikymmeninä nousemassa, kuten seuraavat luvut osoittavat:⁸

	Solmittuja avioliittoja		Laillisen eron johdosta purkautuneita avioliittoja
	Yhteensä	Keskimäärin vuosittain *	
1891—1900	177 408	146.1	1 025
1901—1910	189 468	141.7	1 448
1911—1920	189 221	127.1	3 331
1921—1930	237 249	138.6	6 827
1931—1940	284 906	148.2	13 906
1941—1945	172 423	170.6	15 551

Solmittujen avioliittojen luku maassa asuvan 15—49-vuotiaan väestön 10 000 henkeä kohden oli alimmillaan 1910-luvulla. Seuraavina vuosikymmeninä se nopeasti kohosi saavuttaen todennäköisesti huippunsa 1940-luvun alkupuoliskolla. Myöskin solmittujen avioliittojen absoluuttinen luku on kohonnut siinä määrin, että se 1920-luvulla oli lähes 50 000 ja 1930-luvulla lähes 100 000 suurempi kuin vv. 1911—1920. Avioerojen luku on niin ikään kasvanut aina viime vuosisadalta lähtien. Maassamme nykyään vallitseva ankara asuntopula ei siis ole vain sodan hävitysten ja vähäisen rakennustoiminnan syytä, vaan se johtuu melkoiselta osalta itsenäisten talouksien luvun nopeasta kasvusta.

* Maassa asuvan 15—49-vuotiaan väestön 10 000 henkeä kohden.

Oleellisena syynä avioliittoisuuden nousuun on ollut väestön ikärakenteen muuttuminen, so. nuorten henkilöiden suhteellisen luvun kasvaminen. Kun 15—49-vuotiaat v. 1900 muodostivat koko maassa asuvasta väestöstä 48.2 %, vastaava luku v. 1930 oli 53.0 ja viisitoista vuotta myöhemmin 53.6 %. Vastedes heidän suhteellinen määränsä tulee olemaan jonkin verran pienempi: v. 1950 noin 51 ja vv. 1960 ja 1975 noin 50 %. Mutta vaikka uusien avioliittojen määrä väkilukuun verrattuna tämän johdosta vähän alenisikin, niiden absoluuttinen luku tulee todennäköisesti silti kasvamaan. 15—49-vuotiaita on näet v. 1960 noin 73 500 enemmän kuin v. 1945 ja v. 1975 noin 139 000 enemmän kuin v. 1960, kuten taulukko 2 osoittaa.

Avioerojen nousuun on vaikuttanut etenkin »ajan henki», so. ihmisten elämäntavoissa ja maailmankatsomuksessa tapahtuneet muutokset. Kun tässä suhteessa ei lähi vuosikymmeninä tapahtune käännettä edullisempaan suuntaan, avioerojen luku todennäköisesti tulee jatkuvasti lisääntymään, sitten kun niiden poikkeuksellisen suuri sodanjälkeinen nousu ja sitä seurannut lasku on sivuutettu.

Kun vielä otamme huomioon, että naimattomien henkilöiden väliset avioliitot ovat viime vuosikymmeninä muodostaneet yhä suuremman osan kaikista solmituista avioliitoista — vv. 1911—1920 niitä oli 84 % ja seuraavina kymmenvuotiskausina 86.6 ja 87.5 %⁹ — on ilmeistä, että sekä uudet että purkautuvat avioliitot tulevat jatkuvasti lisäämään asuntojen kysyntää. Lasten luvun aleneminen vuoden 1955 jälkeen ei vähennä asuntojen kysyntää ennen kuin ehkä parin vuosikymmenen kuluttua, kun taas kuolleisuuden aleneminen vanhemmissa ikäryhmissä tulee supistamaan asuntojen tarjontaa. Vanhukset pitävät asuntoja hallussaan kauemmin kuin aikaisempina vuosikymmeninä, jolloin ihmisten elinikä oli lyhyempi. Nuorten parien on näin ollen yleensä asuttava heidän alivuokralaisinaan, elleivät onnistu saamaan itselleen huoneistoa jostakin uudisrakennuksesta.

Väestön ikärakenteen muuttuminen ei siis lupaa mitään helpotusta nykyiseen asutuspulaamme, päinvastoin se on omiaan ti-

lannetta vaikeuttamaan. Kysymyksen ratkaisu jää näin ollen lähinnä riippumaan asuntojen tuotannon laajuudesta. Asuntojen kysyntää tulee lisäämään maaseudulta väestökeskuksiin suuntautuva muuttoliike, jonka supistumisesta ei ainakaan tällä hetkellä näytä olevan mitään toiveita, samoin myös pyrkimys kohottaa nykyistä perin alhaista asuntotasoamme. Näin ollen rakennusteollisuutemme saa pitkät ajat eteenpäin työskennellä korkeapaineen alaisena.

Pääomamarkkinat. Laajan asuntotuotanto-ohjelman toteuttaminen tulee rasittamaan pääomamarkkinoitamme arvaamattomassa määrässä. Pääoman kysyntää on omiaan lisäämään sekin seikka, että työkykyisessä iässä olevien henkilöiden absoluuttinen luku nousee lähi tulevaisuudessa jatkuvasti, joten heitä varten tarvitaan uusia työpaikkoja ja niin muodoin myös uusia investointeja kansantalouden laajentamiseksi. Esim. 15—29-vuotiaitten luku tulee vuonna 1970 olemaan noin 152 000 suurempi kuin v. 1945.

Pääoman tarjonnan kehitystä on vaikeampi mennä ennakolta arvioimaan, sillä se riippuu kansantulostamme, jonka suuruuteen taas ulkomailla vallitsevilla taloudellisilla ja poliittisilla olosuhteilla on määräävä vaikutus. Mitä väestön ikärakenteen muutoksiin tulee, voitaisiin kyllä päätellä, että lasten luvun alentuessa entistä suurempi osa kansantulosta tulisi pääomanmuodostuksen hyväksi, sillä edustavathan lasten ja nuorten kasvatus ja koulutus huomattavaa »investointia». Todennäköistä kuitenkin on, että lasten luvun alentuessa keskimääräiset kustannukset lasta kohden nousevat, kuten jokapäiväinen kokemus osoittaa. Yleensä tulo kansan laajoissa piireissä kulutetaan kokonaan, olipa perhe sitten suuri tai pieni. Säästöjen lisääntymiseen ei lasten luvun aleneminen näin ollen tulle sanottavammin vaikuttamaan. Lapsirajoituksen tarkoituksenahan onkin yleensä ollut juuri elintason kohottaminen.¹⁰

Työvoimakysymys. Kaikki 15:n ja 65:n ikävuoden välillä olevat henkilöt eivät ole tuottavia eli elättäviä eivätkä kaikki 15 vuotta nuoremmat tai 65 vuotta vanhemmat tuottamattomia eli elätettäviä, mutta suurin piirtein voidaan katsoa, että 15—64-vuo-

tiaitten suhteellisen osuuden suureneminen tai pieneneminen aiheuttaa — muiden seikkojen pysyessä muuttumattomina — jotenkin samanlaisen muutoksen tuottavien henkilöiden ja muun väestön välisessä suhteessa.

15—64-vuotiaitten luvun kehitys tulee taulukon 2 mukaan olemaan vv. 1945—2000 seuraava:

Vuonna	15—64-vuotiaita	
	1000:issa	%:na koko väestöstä
1945	2 525.9	66.5
1960	2 778.6	65.7
1975	2 959.8	65.8
2000	3 175.5	65.3

Tuottavan väestön absoluuttinen luku tulee jatkuvasti suurenemaan, kun taas sen suhteellinen määrä vuoteen 1960 mennessä alenee ja pysyy sitten suunnilleen samana aina vuosisadan loppuun saakka. Näin kuitenkin vain siinä tapauksessa, että muut seikat pysyvät muuttumattomina. Esim. oppivelvollisuusiän pidentäminen olisi omiaan vähentämään tuottavien lukua, kun taas keskimääräisen eläkkeelle siirtymisajan kohoaminen sitä suurentaisi.

Mutta vaikka tuottavan väestön suhteellinen osuus ei vastaisuudessa sanottavasti vaihtelisikaan, sen omassa piirissä tulee silti tapahtumaan huomattavia muutoksia. Taulukko 2 osoittaa, että 15—29-vuotiaitten absoluuttinen ja suhteellinen määrä ovat alimmillaan vv. 1955—1960 ja sitten jälleen 1980-luvulla. Myöskin 30—49-vuotiaitten prosenttinen osuus alenee jatkuvasti 1970-luvulle asti ja vuonna 2000 se on alhaisempi kuin koskaan ennen vuoden 1945 jälkeisenä aikana. 50—64-vuotiaitten osuus sitä vastoin nousee vuosien 1945 ja 1960 välisenä aikana 12.9:stä 15.8 %:iin ja vuosisadan loppuun mennessä 17.8 %:iin. Vuonna 1945 heitä oli viisi kutakin kymmentä 15—29-vuotiasta henkilöä kohden. V. 1960 vastaava luku on jo 7 ja vuosisadan päättyessä 8. Väestön vanheneminen merkitsee siis myös sen työkykyisen osan vanhenemista.

Maassamme viime aikoina esiintynyt nuoren työvoiman puute tulee siis todennäköisesti jatkumaan ja ajoittain lisääntymäänkin. Tämä on oleva nuorille työntekijöille toisaalta eduksi, toisaalta haitaksi. Työpaikan saaminen tulee olemaan heille melko helppoa, onpa heillä varaa valitakin. Ennen kaikkea heille tarjotaan ruumiillista työtä tai muita sellaisia tehtäviä, jotka edellyttävät vähäistä ennakkokoulutusta. Johtaviin asemiin heidän on vaikeampi päästä, kun heidän edellään on runsaasti vanhempia ja kokeneempia henkilöitä. Vain kaikkein etevimmillä nuorilla miehillä ja naisilla tulee olemaan mahdollisuuksia nopeaan ylenemiseen, lukuun ottamatta niitä tapauksia, joissa asian ratkaisu riippuu sukulaisuus- ym. suhteista.

Luonnollista on, että nuoriso valitsee itselleen mieluummin helppoa ja siistiä työtä, jollaista sille on tarjona varsinkin kaupan ja liikenteen eri aloilla. Teollisuuden piirissä sitä vetävät puoleensa ennen kaikkea uudet tuotannon alat, poikia esim. sähkö-, radio-, auto-, lentokone- ym. teollisuus. Huonoimmassa asemassa työvoiman saantiin nähden on alkutuotanto, esim. kaivosteollisuus ja maatalous, joissa työ yleensä on melko raskasta ja usein epäsiistiäkin. Ne voivat joutua kärsimään työvoiman puutetta, ainakin ajoittain. Maatalouden osalta tilannetta helpottaa se seikka, että siinä toimivien on helppo löytää itselleen ikänsä ja voimiensa mukaisia tehtäviä. Teollisuudessa sen sijaan tuotannon määrä on suuremmassa mitassa riippuvainen työntekijöiden iästä kuin maataloudessa. Koneiden ääressä tvöskentely vaatii yleensä nopeutta ja näppäryyttä, mitä vanhemmilla henkilöillä ei ole samassa määrin kuin nuorilla. Jos ryhmätyössä on pakko käyttää nuorempien työläisten rinnalla vanhempiakin henkilöitä, on se omiaan alentamaan esim. liukutyön tehoa.

Tuotannon laaienemismahdollisuudet elinkeinotoiminnan eri aloilla ovat oleellisesti riippuvaisia niiden henkilöiden luvusta, jotka kulloinkin tulevat toisaalta työkykyiseen, toisaalta eläkeikään. Seuraava asetelma osoittaa, miten 10—14-vuotiaitten ja 60—64-vuotiaitten absoluuttinen luku sekä prosenttinen osuus 15—64-vuotiaitten luvusta tulee Hyppölän, Tunkelon ja Törnqvistin laskelmien mukaan kehittymään vv. 1945—2000.

Vuonna	10—14-vuotiaita		60—64-vuotiaita		Erotus	
	1000:issa	% *	1000:issa	% *	1000:issa	% *
1945	313.5	12.4	136.1	5.4	177.4	7.0
1950	325.7	12.5	147.1	5.6	178.6	6.9
1955	360.4	13.4	157.0	5.9	203.4	7.5
1960	438.4	15.8	179.0	6.4	259.4	9.4
1965	333.4	11.4	199.1	6.8	134.3	4.6
1970	331.6	11.2	225.5	7.6	106.1	3.6
1975	336.2	11.4	219.6	7.4	116.6	4.0
1980	352.0	11.8	203.2	6.8	148.8	5.0
1990	376.0	12.3	230.8	7.5	145.2	4.8
2000	369.5	11.6	226.1	7.1	143.4	4.5

10—14-vuotiaitten määrä tulee lähi aikoina suurenemaan sekä absoluuttisesti että suhteessa 15—64-vuotiaitten lukuun aina vuoden 1960, minkä jälkeen siinä tapahtuu jyrkkä lasku. 60—64-vuotiaitten absoluuttinen luku ja suhteellinen osuus työkykyisestä väestöstä sen sijaan nousee vielä vuoden 1960 jälkeenkin. Työvoimatilanne tulee näin ollen olemaan 1960-luvun lopulla ja seuraavan vuosikymmenen alussa hyvin vaikea, kun työkykyiseen ikään ehtivien luku on alhainen, mutta eläkkeelle siirtyvien luku suurimmillaan.

Seurauksena voi olla, että elinkeinojen välinen kilpailu työvoimasta kiristyy. Nopeasti kehittyvät tuotannon alat teollisuus, liikenne ja kauppa voivat mahdollisesti vielä lähi vuosikymmeninä helposti tyydyttää kasvavan työvoimatarpeensa niiden nuorten miesten ja naisten piiristä, jotka vuosittain saavuttavat työkykyisen iän, mutta viimeistään 1960-luvun lopulla se voi käydä vaikeaksi. Tällöin niiden on pakko turvautua entistä enemmän muiden, heikommin edistyvien elinkeinojen työvoimaan. Kun siirtyminen aikaisemmin opitusta ammatista uudelle alalle aina tuottaa vaikeuksia, sitä enemmän mitä vanhempi työntekijä on kysymyksessä, käynee nopeimmin kehittyvienkin tuotannonalojen kasvu tulevaisuudessa hitaammaksi, ja koko tuotantojärjestelmän joustavuus vähenee. Tältä kannalta on tärkeää, että nuorison ammatinvalinnan ohjausta tehostetaan ja

* %:na 15—64-vuotiaitten luvusta.

että työkykyiseen ikään ehtiviä pyritään opastamaan juuri niille aloille, joilla työn ja ansion saanti tulevaisuudessakin näyttää turvatulta.

Huoltorasitus. Samaan aikaan kun tuottavien eli elättävien henkilöiden osuus koko väestöstä pysyy vastedes suunnilleen nykyisellään tai alenee vain vähän, tulee elätettävän väestön kahden pääryhmän, 15 vuotta nuorempien lasten ja 65 vuotta täyttäneiden vanhusten keskinäisessä asemassa tapahtumaan suuri muutos. Se ilmenee havainnollisesti seuraavista luvuista, jotka on laskettu taulukon 2 pohjalla.

	V. 1915	v. 1930	v. 1945	v. 1960	v. 1975	v. 2000
65 vuotta täyttäneitä						
sataa lasta kohden	16.6	21.3	25.2	30.1	44.4	50.5
sataa 15—64-vuotiasta kohden	9.9	9.8	10.1	12.1	16.0	17.8
15—64-vuotiaita						
yhtä lasta kohden	1.7	2.2	2.5	2.5	2.8	2.8
yhtä 65 v. täyttäneitä kohden	10.1	10.3	9.9	8.3	6.2	5.6

65 vuotta vanhempien luku sataa lasta kohden tulee olemaan v. 2000 noin kolminkertainen vuoteen 1915 verrattuna, heidän lukunsa sataa 15—64-vuotiasta kohden lähes kaksinkertainen. Lasten prosenttinen osuus väestöstä tulee tosin alenemaan jotenkin yhtä paljon kuin vanhusten osuus kasvaa, mutta silti voidaan pitää todennäköisenä, että työkykyisen väestön kannettavana oleva huoltorasitus tulee lisääntymään. On näet otettava huomioon, että varsinkin pikkulasten elinkustannukset ovat vain murto-osa täysikasvuisen henkilön elinkustannuksista. Tätä väitettä tukee se asteikko, jota maamme virallisissa elinkustannustutkimuksissa on käytetty jaettaessa perheitä eri vaurausluokkiin. Siinä on pidetty yksikkönä 15 vuotta täyttäneen miehen kulutusta ja laskettu lasten kulutus iästä riippuen seuraavaksi:¹¹

Ikä vuotta	Kulutussyksikkömäärä
0—3	0.15
4—6	0.40
7—10	0.75
11—14	0.90

Monet vanhukset elävät kyllä perin köyhissä ja puutteellisissa oloissa, joten heidän kulutuksensaakaan ei ole rinnastettavissa täysikasvuisen miehen elinkustannuksiin, mutta toisaalta vanhusten joukossa on varakkaitakin henkilöitä, joilla on korkea elintaso. Todennäköistä on, että vanhustenkin elämänvaatimukset tulevat vastaisuudessa suurenemaan ja heidän keskimääräinen elintasonsa nousemaan. Huoltorasitusta voi lisätä sekin seikka, että syntyneisyys tulee lähi vuosikymmeninä mahdollisesti olemaan suurempi ja kuolleisuus (vanhemmissa ikäluokissa) alhaisempi, kuin miksi ne edellä mainitussa Hyppölän, Tunkelon ja Törnqvistin tutkimuksen neljännessä vaihtoehdossa on oletettu.

Mutta, voidaan huomauttaa, niillä vanhuksilla, joilla on korkea elintaso, on myöskin suuret tulot. He voivat saada eläkettä valtiolta, kunnalta tai muilta työnantajilta, vuokraa kiinteistöistään, osinkoja tai korkoja muista sijoituksistaan jne. Tulevaisuudessa heidän taloudellinen asemansa voi olla vieläkin parempi, niin ettei heidän tarvitse olla muista riippuvaisia samassa määrin kuin nykyään.

Tämä huomautus pitää kuitenkin paikkansa vain tarkasteltaessa asiaa yksityistalouden, ei kansantalouden kannalta. Jos vanhuksella on mainitunlaisia tuloja, ne vähentävät kyllä hänen omaistensa huoltovelvollisuutta tai poistavat sen ehkä kokonaankin, mutta kansantalouden kannalta nämä hänen saamisoikeutensa edustavat vekseliä, joka väestön työkykyisen osan on työllään lunastettava. Vanhusten ylläpidosta aiheutuva taloudellinen rasitus ei rajoitu vain laissa säädettviin vanhuus-, työkykyttömyys- yms. eläkkeisiin, vaan sen muodostaa koko se liikamäärä, jolla kulutus heidän osaltaan ylittää tuotannon määrän. Kun useimmat vanhukset yksinomaan kuluttavat tuottamatta mitään, merkitsee heidän suhteellisen lukunsa suureneminen samoin kuin heidän elintasonsa nousukin sitä, että työkykyinen väestö joutuu — mikäli muut seikat pysyvät muuttumattomina — eläkkeiden, vuokrien, osinkojen, korkojen ym. muodossa luovuttamaan yhä kasvavan osan työnsä tuloksista vanhusten ylläpitoon. Tämä on omiaan alentamaan työkykyisen väestön elintasoja tai ainakin jarruttamaan sen nousua.

Mikäli huoltorasitus muodostuu kovin raskaaksi, on olemassa vaara, että työkykyinen väestö elintasonsa säilyttämiseksi entistä enemmän rajoittaa lastensa lukua. Tämä kuitenkin vain panentaisi tilannetta, sillä syntyneisyyden aleneminenhan juuri on ollut tärkeimpänä syynä väestön ikärakenteen muuttumiseen. Lisääntyvää rasitusta välttääkseen voivat etenkin nuoret henkilöt myös siirtyä entistä enemmän ulkomaille, mikäli siihen tarjoutuu tilaisuutta. Sanottavaa hyötyä ei tästä asianomaisille muuttajille kuitenkaan olisi, kun väestön vanheneminen on luonteeltaan yleinen ilmiö, joka eraissa Euroopan maissa on jo entinyt pitemmälle kuin Suomessa. Kotimaan jäävien työkykyisten henkilöiden taakka kuitenkin lisääntyisi sanottujen muuttojen johdosta entisestäänkin.

Elintaso. Vaikka vanhusten suhteellinen osuus koko väestöstä onkin maassamme lisääntynyt vuosisadan alusta lähtien, ei heidän aiheuttamansa huoltorasitus ole tähän mennessä tuottanut työkykyiselle väestölle sanottavia vaikeuksia, kun viimeksi mainitunkin väestön merkitys on kasvanut samanaikaisesti. V. 1915 oli 15—64-vuotiaitten osuus maassa asuvasta väestöstä 59 % ja kolme vuosikymmentä myöhemmin 66.5 %, kuten taulukko 2 osoittaa. Edellyttäen, että 15—64-vuotiaat edustavat tuottavaa eli elättävää väestönosaa, voimme sanoa, että tuottavien luku sataa kuluttajaa kohden oli ensiksi mainittuna vuonna 59 ja vuonna 1945 noin 67. Jos laskemme, että keskimääräinen kulutus ja työn tuotto henkeä kohden on ollut ko. vuosina yhtä suuri, on tuottavien luvun nousu samalla merkinnyt väestön elintasonkin nousua noin $\frac{1}{8}$:lla.

Vastedes on kehitys oleva tässä suhteessa toisenlainen. Vuoteen 1960 mennessä 15—64-vuotiaitten osuus koko väestöstä alenee noin 66 %:iin, ja vv. 1975 ja 2000 se on suunnilleen yhtä suuri. Tilannetta huonontaa se aikaisemmin puheena ollut seikka, että vanheneminen edistyy myös työkykyisen väestön piirissä, mikä on omiaan vähentämään sen työtehoa ja samalla kansantalouden tuottoakin. Eräs prosessi, joka kolmen viime vuosikymmenen aikana on huomattavasti edistänyt väestömme elintason nousua, on siis nyt katsottava päättyneeksi.

Tämän ei kuitenkaan tarvitse merkitä sitä, että elintason nousu vastaisuudessa pysähtyisi. Se voi jatkua edelleenkin esim. teknillisen kehityksen ja työvoiman entistä tehokkaamman hyväksikäytön ansiosta. Siltä tulee kuitenkin vastedes puuttumaan se tärkeä tuki, mitä tuottavan väestön suhteellisen osuuden kasvu on sille tähän mennessä antanut.

Poliittiset seuraukset. Kuten edellä esitetystä on käynyt ilmi, työkykyisen väestön nuorimman osan, sanokaamme 15—49-vuotiaitten edut ovat monessa suhteessa ristiriitaiset vanhempien henkilöiden etujen kanssa. Vanhemmat henkilöt ehtivät jo ennen viimeksi käytyjä sotia varmistaa itselleen paikan yhteiskunnassa, ja sota yhä lujitti heidän asemaansa, kun nuoret joutuivat vuosikausia olemaan joko sotapalveluksessa, työvelvollisuuttaan suorittamassa tai muissa tilapäisissä toimissa. Kun edelliset sitä paitsi omistavat parhaat, jo ennen sotia valmistuneet asunnot, he eivät ainoastaan ole esteenä nuorten ylenemiselle virka- ym. urallaan, vaan vaikeuttavat myös nuorten asumismahdollisuuksia. Ilman pakollista julkista asunnonvälitystä ja huoneistojen käytön tehostamista koskevia lakimääräyksiä nuorten perheiden olisi viime vuosina ollut miltei mahdoton saada itselleen kunnollisia asuntoja.

Tämä nuorten ja vanhojen henkilöiden etujen vastakohtaisuus tulee selvästi näkyviin esim. sanomalehtien »yleisön osaston» kirjoituksissa. Nuoret valittavat sitä, että he joutuvat perheineen asumaan vanhempiansa luona tai perheen jäsenet hajallaan mikä missäkin, tai että he alivuokralaisina joutuvat maksamaan pienestä huoneesta moninkertaisesti sen, minkä päävuokralainen suorittaa vuokrana koko huoneistostaan. Vanhemmat henkilöt taas paheksuvat sitä, että he eivät voimassa olevien lakimääräysten vuoksi pääse muuttamaan omaan huoneistoonsa tai että heidän kotiinsa pakolla majoitetaan vieraita henkilöitä. Nuoret ovat myös haluttomia suorittamaan kansaneläkemaksuja ja tahtoisivat koko vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutuksen lopetettavaksi, vanhukset taas valittavat eläkkeiden pienuutta ja moittivat nykyajan nuorten kiittämättömyyttä ja kehnoutta, nämä kun eivät kykene huolehtimaan lapsistaan ilman lapsilisiä, joita varten on verotettava vanhusten muutenkin niukkoja eläkkeitä jne.

Todennäköistä on, että tämä vanhojen ja nuorten välinen ristiriita tulee vastedes yhä kärjistymään ja vaikuttamaan poliittisten puolueiden voimasuhteisiin. Tässä suhteessa on pantava merkille, että 50 vuotta täyttäneiden osuus kaikista äänioikeutetuista tulee nopeasti kasvamaan. Se ilmenee seuraavasta asetelmasta, jossa äänioikeutettuina on ollut pakko pitää kaikkia 20 vuotta täyttä-neitä.

Vuonna	20 vuotta täyttä-neitä kaikkiaan 1000:issa	50 vuotta täyttäneitä	
		1000:issa	%:na kaikis-ta 20 v. täyt-täneistä
1945	2 446.7	746.1	30.5
1960	2 758.6	1 005.1	36.4
1975	3 106.1	1 185.9	38.2
2000	3 370.6	1 430.1	42.4

Kun vanhemmat henkilöt edustavat varakkaampia ja yleensä myös vanhoillisempia piirejä kuin nuoret, tuleva kehitys näyttää lupaavan oikeistopuolueille lisääntyvää kannatusta. Toisaalta ne vaikeudet, joissa nuoremmat henkilöt ja osa vanhemmistakin joutuu elämään, voivat saada heidät omaksumaan enemmän tai vähemmän radikaalisia mielipiteitä. Tuloksena voi siten olla äärimmäisyyssuuntien voimistuminen, mikä ei suinkaan ole omiaan lisäämään rauhaa ja yksimielisyyttä yhteiskunnassa.

Valtion ja kuntien raha-asiat. Sellainen yhteiskunta, jossa tuottavan väestön osuus koko väestöstä pienenee ja jossa työtä tekevienkin keskimääräinen ikä jatkuvasti nousee, saa todeta valtion sekä kuntien tulojen vähenevän. Vaikeimmassa asemassa tulevat olemaan sellaiset syrjäseutujen kunnat, joista nuoret henkilöt muuttavat muualle ja joiden korkea veroäyri on eräänä tärkeänä esteenä uusien yritysten perustamiselle ko. kuntiin. Ellei verorasitusta saada nykyistä tasaisemmin jaetuksi eri kuntien kesken, työkykyinen väestö tulee jatkuvasti keskittymään niille paikkakunnille, missä verot ovat helpoimmat ja mihin sen vuoksi syntyy yhä uusia yrityksiä ja työtilaisuuksia.

Valtion ja kuntien menojen kehitystä on ennakoita vaikea kaavalla, se kun riippuu lähinnä poliittisista voimasuhteista.

Ilmeiseltä kuitenkin näyttää, että vanhusten huoltoon on käytettävä varoja vuosi vuodelta yhä enemmän. Kun vanhuus samalla merkitsee kivulloisuuden lisääntymistä, tulevat lääkintä- ja sairaanhoitomenotkin kasvamaan, samoin uusien sairaaloiden aiheuttamat kustannukset.

Johtopäätöksiä. Edellä esitetystä on käynyt selville, että väestön vanheneminen tulee maassamme lähi vuosikymmeninä jatkumaan. Seurauksena on mm. oleva se, ettei varsinkaan kotimarkkinateollisuuden tuotantokoneistoa voida uusia siinä määrin kuin yleinen teknillinen kehitys edellyttäisi. Kun tuottavien henkilöiden keskimääräinen ikä nousee ja heidän osuutensa koko väestöstä pienenee, on sekin omiaan vähentämään tuotannon määrää kutakin kuluttavaa henkilöä kohden ja siten jarruttamaan elintason nousua. 65 vuotta vanhempien henkilöiden absoluuttisen ja suhteellisen luvun kasvu merkitsee huoltorasituksen jatkuvaa lisääntymistä. Ja kun samanaikaisesti myös uusien asuntojen, sairaaloiden ja huoltolaitosten tarve suurenee, niin tuottavan väestön taloudellinen kantokyky joutuu kovalle koetukselle.

Tulevaisuuden suurena ongelmana tulee näin ollen olemaan, miten sekä elättävien että elätettävien henkilöiden elintaso voitaisiin pysyttää mahdollisimman korkeana. Ainoana kysymyksen tulevana keinona on tuotannon määrän kohottaminen. Se taas voi tapahtua lisäämällä toisaalta tuottavien henkilöiden lukua, toisaalta heidän työtehoaan.

Mitä ensinnäkin työtehoon tulee, sitä voidaan lisätä ennen kaikkea koneiden ja muiden teknillisten laitteiden sekä työprosessien järkipäristämisen avulla. Tällainen rationalisointi vaatii kuitenkin huomattavia pääomia, eikä kaikki se, mikä teknillisesti näyttää mahdolliselta, silti ole käytännössä toteutettavissa eikä taloudellisesti kannattavaa. Edellä on sitä paitsi jo osoitettu, että pääomanmuodostus ja investointi tulevat vastedes vaikeutumaan. Voidaanko työtehoa tulevaisuudessa parantaa työpäivää pidentämällä, sitä on vaikea ennakoita arvioida, mutta ainakin nykyään kehitys on tässä suhteessa kulkemassa aivan päinvastaiseen suuntaan.

Tuottavien henkilöiden luvun lisäämiseksi ovat käytettävissä samat keinot kuin väestön lisäämisessä yleensäkin: syntyvyyden edistäminen, kuolleisuuden alentaminen, maahanmuuton helpottaminen ja maastamuuton ehkäiseminen. Sitä paitsi voitaneen saada tuottavaan työhön mukaan sellaisiakin väestöryhmiä, jotka nykyään eivät siihen osallistu.

Syntyvyyden lisääminen on ainoa todella tehokas keino väestön vanhenemista vastaan. Tällä hetkellä syntyneisyys on maassamme laskusuunnassa ja — kuten edellä jo huomautettiin — vanhusten aiheuttama huoltorasituksen lisääntyminen voi viedä siihen, että lasten lukua aletaan rajoittaa yhä enemmän. Mutta siinäkin tapauksessa, että syntyvyys vastoin odotuksia lähi vuosina lisääntyisi, se vaikuttaisi työkykyisen väestön määrään vasta noin 15—20 vuoden kuluttua. Näiden väli vuosien aikana tulisi tuottavien henkilöiden kannettavana oleva huoltorasitus siis kasvamaan sekä vanhusten että lasten osalta. Perhekustannusten tasoittaminen lapsilisien ym. avulla on näin ollen vastaisuudessa entistä tärkeämpää.

Kuolleisuuden alentamiseen on maassamme mahdollisuuksia etenkin lasten osalta. Mainittakoon, että kun ensimmäisenä ikävuotenaan kuolleita oli vv. 1946—1947 Ruotsissa 2.7 ja 2.5 sataa elävänä syntynyttä kohden,¹² vastaavat luvut Suomessa olivat 5.6 ja 5.8. Jos tämä kuolleisuus olisi meillä ollut yhtä pieni kuin Ruotsissakin, niin vuoden ikäisten lasten luku olisi v. 1946 ollut noin 2 600 ja seuraavana vuonna 3 150 henkeä suurempi. Lastenkuolleisuuden alentaminen voi kuitenkin tapahtua vain hitaasti, ja sekin vaikuttaa tuottavan väestön määrään vasta noin 15 vuoden kuluttua.

Maastamuutolla on Suomessa ollut verraten vähäinen merkitys sen jälkeen, kun ensinnä 1920-luvun alussa Amerikan Yhdysvallat ja sitten v. 1930 Kanada käytännöllisesti katsoen sulki ovensa siirtolaisiltamme. Muuttohalua ei nuorisoltamme suinkaan puutu, kuten viime aikoina Ruotsiin ym. suuntautunut muuttoliike todistaa. Jos ovet siirtolaisuudelle jälleen avautuvat esim. eteläisen pallonpuoliskon maissa Chiessä, Austraaliassa ym., voi Suomesta pois muuttaneiden luku tuntuvasti ylittää maa-

han muuttaneiden määrän. Ja pahinta asiassa on se, että tämä suonenisku tulee kohdistumaan juuri kansamme työkykyisimpään osaan.

Kun syntyneisyys ja kuolleisuus voivat helpottaa työvoimatlannetta vain hitaasti siinäkin tapauksessa, että edellistä voitaisiin lisätä ja jälkimmäistä alentaa, ja kun kansainvälinen muuttoliike todennäköisesti tulee aiheuttamaan maallemme pikemminkin muuttotappiota kuin -voittoa, on syytä harkita, miten maassa asuvan väestön työvoima voitaisiin saada mahdollisimman tarkoin tuotannon palvelukseen.

Erään mahdollisuuden tarjoaisi tässä suhteessa lasten osallistuminen tuottavaan työhön nykyistä varhaisemmassa iässä. Tämä kävisi päinsä siinä tapauksessa, että oppivelvollisuusikää lyhennettäisiin. Nykyinen kehitys viittaa kuitenkin siihen, että oppivelvollisuutta tullaan vastedes pikemminkin lisäämään kuin vähentämään. Mitä pienemmäksi perheen lapsiluku tulee, sitä huolellisemman kasvatuksen vanhemmat voivat ja haluavatkin lapsilleen antaa, ja sitä myöhemmin nämä voivat osallistua tuottavaan työhön. Tämä vanhempien menettely onkin hyväksyttävää sekä kansan terveyden että sen sivistyspyrintöjen kannalta. Toivottavaa vain on, että ammattikoulutukselle vastedes annettaisiin suurempi arvo yleissivistyksen rinnalla.

Kodin ulkopuolella suoritettava työ kuuluu ensisijaisesti miehille ja naimattomille naisille, ja he lienevätkin täällä Suomessa jo melko tarkoin mukana ansiotyössä. Heidän lisäksi toimii kodin ulkopuolella kuitenkin suuri määrä aviovaimojakin, ja näiden luku on viime vuosikymmeninä jatkuvasti kasvanut. Tämä ilmenee mm. suurimmissa kaupungeissamme vv. 1920 ja 1930 toimeenpannuista todellisista väestönlaskennoista, joiden mukaan naimisissa olevat naiset muodostivat ensiksi mainittuna vuonna 9.8 % ja jälkimmäisenä 13 % kaikista ko. laskentapaikkakuntien ammatissa toimivista naisista.¹³ V. 1946 sosiaalinen tutkimustoimisto suoritti naimisissa olevien naisten ansiotyötä selvitelleen komitean pyynnöstä edustavan tutkimuksen, jossa todettiin, että tutkimuksen käsittämistä konttori-, teknillisen alan ja liikehen-

kilökuntaan kuuluvista naisista oli naimisissa 24 % ja yritysten työntekijättäristä 33.4 %. Nämä luvut ovat huomattavasti suuremmat kuin eräiden aikaisempien samoilla liike-elämän aloilla toimeenpantujen tutkimusten vastaavat luvut.¹⁴

Mainittu komitea piti todennäköisenä, että naimisissa olevien naisten työvoimaa tullaan vastaisuudessa kysymään eri elinkeinojen palvelukseen yhä enemmän. Sen vuoksi komitea ehdottikin monia sellaisia toimenpiteitä, joiden avulla heidän ansiotyötään kodin ulkopuolella voitaisiin helpottaa. Sellaisia toimenpiteitä ovat mm. naimisissa olevien naisten työntekooikeuden turvaaminen ja heitä koskevan äitiyssuojelun tehostaminen, aviopuolisoiden yhteisverotuksen poistaminen, osa-aikatyökysymys, lastenseimet, lastentarhat ja päiväkodit, kotitalouden rationalisointi, elintarviketeollisuuden kehittäminen ym.¹⁵

Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa siitä, että vaikka naimisissa olevien naisten lisääntyvä osallistuminen ammattityöhön onkin omiaan helpottamaan työvoimatilannetta, ei sitä silti voida pitää yksinomaan ilahduttavana ilmiönä. Sekä perheiden että koko kansan terveen kehityksen kannalta olisi toivottavaa, että äidit voisivat itse huolehtia lastensa hoidosta ja kasvatuksesta mahdollisimman suurella mitalla.

Kolmannen työvoimareservin lasten ja naimisissa olevien naisten ohella muodostavat vanhukset. Ei ole epäilystä siitä, etteivätkö hyvin monet heistä voisi jatkaa työskentelyään vielä vuosia sen jälkeenkin, kun he ovat saavuttaneet tavallisen eläkeiän, 65 vuotta. Työnteon äkillinen päättyminen ei aina ole eduksi asianomaisten terveydelle eikä hyvinvoinnille, kuten on todettavissa monien sellaisten henkilöiden osalta, jotka laissa säädettyyn ikään ehdittyään ovat olleet pakotetut siirtymään eläkkeelle. Jos heille voitaisiin järjestää heidän voimiaan vastaavia tehtäviä tai osapäivätyötä, he voisivat jatkuvasti huolehtia toimentulostaan ja samalla keventää sitä huoltorasitusta, joka väestön tuottavalla osalla on kannettavanaan. Näin ollen olisi toivottavaa, että väestön keskimääräistä työkykyisyyttä voitaisiin nostaa parilla kol-

mella vuodella. Työvoimatilanteen kannalta on tietysti suuriarvoista myös kaikki se terveyden- ja sairaanhoitotyö, jota maasamme mitä moninaisimmissa muodoissa suoritetaan.

Lähdeviitteitä.

¹ *Modeen, Gunnar*, Suomen väkiluvun tuleva kehitys ja sen taloudelliset seuraukset. Kansantaloudellinen Aikakauskirja 1934.

² *Modeen, Gunnar ja Gunnar Fougstedt*, Laskelmia Suomen vastaisesta väestönkehityksestä. Suomen virallinen tilasto (SVT) VI: 89. Helsinki 1939.

³ *Hypplö, Jorma, Aarre Tunkelo ja Leo Törnqvist*, Suomen väestöä, sen uusiutumista ja tulevaa kehitystä koskevia laskelmia. Tilastollisia tiedonantoja 38. Helsinki 1949.

⁴ Suomen tilastollinen vuosikirja (STV) 1949, s. 46.

⁵ STV 1949, ss. 39, 59 ja 62.

⁶ *Hypplö, Tunkelo ja Törnqvist*, m.t. ss. 84, 104—107 ja 136—137.

⁷ *Daric Jean*, Vieillessement de la population et prolongation de la vie active. Publications de l'Institut National d'Études Démographiques, Travaux et Documents, Cahier n:o 7. Paris 1948. S. 33.

⁸ STV 1949, ss. 43 ja 49. — Maassa asuvan 15—49-vuotiaan väestön keski-ikäiluku on laskettu niiden viiden vuoden väliajoin ilmoitettujen tietojen perusteella, jotka on julkaistu mainitussa *Hypplöän, Tunkelon ja Törnqvistin* tutkimuksessa ss. 84, 104 ja 106.

⁹ STV 1949, s. 49.

¹⁰ *Burgdörfer, Friedrich*, Volk ohne Jugend, Dritte Auflage. Leipzig 1937. Ss. 180—181.

¹¹ Elinkustannustutkimus vuodelta 1928. SVT XXXII, Sosiaalisia erikoistutkimuksia 14. Helsinki 1936. S. 6*.

¹² STV 1949, ss. 310 ja 313.

¹³ *Tunkelo, A.*, Naimisissa olevat naiset ammatinharjoittajina. Tilastokatsauksia 1933, n:o 10, s. 37.

¹⁴ »Perheellisyyden vaikutus naisten työsuhteeseen.» Sosiaalinen Aikakauskirja 1946, s. 379. — Komiteanmietintö naimisissa olevien naisten ansiotyöstä. (Komiteanmietintö 1948: 9). Helsinki 1948. S. 23.

¹⁵ Komiteanmietintö 1948: 9, ss. 47—61.